

Sammanfattning
Rapport 2012:6

Vuxenutbildning i anstalt

En kvalitetsgranskning av Kriminalvårdens klientutbildning med fokus på motivationsarbete och anpassning

Sammanfattning

Kriminalvården, som ansvarar för intagna på Sveriges anstalter, har som övergripande mål att minska återfall i brottslighet. Myndighetens vision sammanfattas med orden ”Bättre ut”.

Utbildning är en viktig faktor för utveckling och positiv förändring för den enskilde klienten, men också utifrån ett samhällsperspektiv. Kriminalvården får enligt förordning (2007:152) om utbildning vid kriminalvård i anstalt anordna vuxenutbildning för intagna och Skolinspektionen har tillsynsansvar över denna utbildning. Sedan år 2008 bedriver Kriminalvården i egen regi vuxenutbildning i landets anstalter och i några häkten. Klientutbildningen har under de år som gått sedan starten varit i en uppbyggnadsfas. Arbetet har framförallt handlat om att få denna vuxenutbildningsverksamhet etablerad inom Kriminalvården, som har en annan huvudverksamhet.

Syftet med denna kvalitetsgranskning är att granska kvaliteten på Kriminalvårdens vuxenutbildning inom tre utvalda områden. Granskningsresultatet förväntas ge Kriminalvården en tydlig riktning i arbetet med att vidareutveckla klientutbildningen för att på sikt nå högre måluppfyllelse.

Såväl statliga utredningar som forskning visar att intagna i anstalt i många fall har en bristfällig utbildning, samt i förhållandevis hög utsträckning inlärningssvårigheter. Mot bakgrund av detta fokuserar denna granskning på om Kriminalvården bedriver ett systematiskt arbete för att motivera klienter att påbörja studier, om klienternas individuella förutsättningar och behov utreds inför studierna samt om undervisningen planeras och genomförs med hänsyn till klienternas individuella förutsättningar och behov. Då detta är första gången som Skolinspektionen granskar Kriminalvårdens klientutbildning ingår också som en del i granskningen att beskriva utbildningens organisation, omfattning och resultat.

Kvalitetsgranskningen har genomförts med verksamhetsbesök i 39 anstalter med lärcentra spridda över landet. Granskningen omfattar samtliga

sex kriminalvårdsregioner. Anstalterna representerar alla säkerhetsklasser och både anstalter för kvinnor och män ingår. Skolinspektionen har observerat både undervisningstillfällen i Lärcentrum och distansundervisning. Enskilda intervjuer har genomförts med ungefär 70 lärare och 80 studerande. Dessutom har kriminalvårdschefer, kriminalvårdsinspektörer, rektorer och regionchefer intervjuats liksom studie- och yrkesvägledare och klientutbildningsansvarig. De studerandes synpunkter om klientutbildningen har också kommit fram genom en studerandeenkät som Skolinspektionen utarbetat för granskningen. Sammanlagt är det 895 studerande inom de sex regionernas klientutbildning som besvarat denna enkät, svarsfrekvensen var drygt 70 procent. De viktigaste resultaten från granskningen sammanfattas här nedan.

Goda förutsättningar finns för vuxenutbildning i anstalt. Arbetet med att göra klientutbildningen till en etablerad och viktig verksamhet inom Kriminalvården pågår på lokal, regional och nationell nivå. Det finns inom verksamheten en tydlig ambition och vilja att fortsätta utveckla utbildningen och dess kvalitet. Då lärarna har utbildning för den undervisning de bedriver och de studerande ser positivt på möjligheten att kunna studera under verkstäligheten finns det goda förutsättningar för vuxenutbildning i anstalt.

Motivationsarbetet för att få klienter att påbörja studier behöver bli mer ändamålsenligt. I samtliga sex regioner bedrivs ett motivationsarbete för studier men detta behöver bli mer riktat, för att säkert nå de klienter som Kriminalvården ser som prioriterade för studier. Flera personalgrupper är vanligen involverade i arbetet, men det saknas en tydlig målsättning och det finns brister i samverkan. Effekterna av genomförda åtgärder utvärderas som regel inte.

Arbetet med att kartlägga och dokumentera klienternas eventuella inlärningssvårigheter och behov av stöd behöver förbättras. Studiebakgrund och eventuella svårigheter kartläggs med hjälp av klientens egna uppgifter inför studiestarten, men då det saknas riktlinjer för kartlägningsarbetet riskerar kvaliteten i arbetet och i dokumentationen att bli beroende av enskilda lärares bedömning. Utredning av orsaker till inlärningssvårigheter sker i ringa omfattning, trots att forskning visar att olika neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som kan försvåra vid studier är vanliga bland intagna.

Tillgången till utbildning och möjligheten till individuell studieomfattning behöver öka, den förväntade studietakten behöver tydliggöras. Antalet studieplatser är i många anstalter begränsad och möjligheten att som studerande få en individuellt anpassad studieomfattning beror på vid vilken anstalt studierna bedrivs. Studietakten är individuell men sällan dokumenterad. Utan en tydlig planering för en viss studieprestation inom en given tidsram, riskerar studietakten att för den studerande bli obestämbar och kravlös.

Undervisningen är i hög grad generell och behöver anpassas efter varje studerandes behov och förutsättningar. Arbetssätt och arbetsformer inom klientutbildningen är på förhand bestämda. Enskilda studier med lärobok dominerar arbetet i Lärcentrum. Innehållet i den individuella under-

visningen styrs av de studerandes frågor men deras möjlighet att påverka arbetssätt och arbetsformer är liten och de har i låg grad inflytande på läromedel och annat studiematerial.

Stödet till studerande med svårigheter i studierna behöver förbättras. En fjärdedel av de som studerar inom klientutbildningen upplever att de har svårt när de ska lära. Dessa studerande är oftast uppmärksammade av lärarna och får vanligen mer av lärarens tid. Alternativa verktyg och anpassade läromedel finns att tillgå men används i mycket liten omfattning. Det finns en gemensam organisation för att stödja lärarna i deras arbete med att ge stöd till studerande med svårigheter, men det varierar i vilken mån denna specialpedagogiska arbetsgrupp konsulteras av lärarna, vissa nyttjar den i för liten utsträckning.

Stödet till distansstuderande varierar i kvalitet och behöver utvecklas. Distansstudier är vanligt inom klientutbildningen. Förutom en distanslärare har varje distansstuderande även handledarstöd av en lärare i Lärcentrum. Det är för många lärare oklart hur de ska arbeta i sina olika lärarroller och det finns ett behov av kompetensutveckling gällande distansundervisning. Det saknas även gemensamma riktlinjer för hur exempelvis en god interaktion mellan studerande, distanslärare och handledare ska säkerställas.

Arbetet med att utveckla klientutbildningen behöver stärkas. Regionerna har kommit olika långt i sitt kvalitetsarbete. I vissa regioner är kvalitetsarbetet åsidosatt och behöver utvecklas från grunden medan det i andra handlar om att förbättra det befintliga. Vanligen utgör inte resultatet av utbildningen en tydlig utgångspunkt i arbetet med att utveckla verksamheten. Det finns rektorer som har vag kännedom om hur undervisningen i Lärcentrum går till och intar en avvaktande roll i utvecklingsarbetet.

Utifrån ovanstående resultat formulerar Skolinspektionen ett antal angelägna områden som klientutbildningen bör beakta i utvecklingsarbetet för ökad måluppfyllelse.

Motivationsarbetet för att få klienter att påbörja studier behöver riktas tydligare till dem med kort utbildning. Det är viktigt att det finns en känd målsättning och tydliga riktlinjer för motivationsarbetet och att flera personalgrupper samverkar. Det är även betydelsefullt att genomförda insatser utvärderas regelbundet och vid behov omprövas.

Studietiden i Lärcentrum behöver bli mer resultatrik för den enskilde. Med ett systematiskt kartläggningsarbete av individuella behov och förutsättningar inför studierna kan utbildningen få en mer anpassad utformning. Även ökad möjlighet till individuell studieomfattning är viktig för effektiviteten, liksom en tydlig och dokumenterad förväntad studietakt. Ett tydligt mål med studierna och professionell studie- och yrkesvägledning kan bidra till att studietiden i anstalt blir mer resultatrik för den studerande. Detta blir dessutom ett viktigt stöd för klienten i att fortsätta studera efter anstaltsvistelsen.

Alla lärare behöver vara aktiva och visa ett tydligt engagemang för de studerandes lärande. Lärarna behöver bli mer medvetna om att deras sätt att undervisa har stor betydelse för hur väl den studerande lyckas med sina studier. Rektorer som stärkt sin kunskap om lärarnas undervisning och tydliggjort sina förväntningar kan tillsammans med lärarna bidra till att alla studerande får det stöd och den uppmuntran och stimulans som de behöver i studiernas genomförande.

Lärarna behöver i undervisningen utgå från varje studerandes behov och förutsättningar. För att säkerställa delaktighet och inflytande samt åstadkomma en individanpassad undervisning räcker det inte med att lärarna i större utsträckning efterfrågar de studerandes synpunkter. Det behöver även finnas en reell möjlighet för studerande att använda olika arbetssätt och arbetsformer. Dessutom behöver tillgången till nödvändigt teknikstöd i undervisningen säkras liksom möjligheten att använda olika former av medieburet material.

Kvalitetsarbetet behöver prioriteras. En ökad samverkan och erfarenhetsutbyte mellan lärarna inom klientutbildningen kan bli ett led i utvecklingsarbetet. Fortbildning och pedagogiska diskussioner bidrar till att lärarnas kunskaper hålls aktuella och utvecklas ytterligare. Detta utgör tillsammans med regelbundna utvärderingar, uppföljningar av studieresultat och analyser en grund för rektorernas arbete med att åstadkomma en kvalitativt förbättrad klientutbildning.

Regelbunden tillsyn av alla skolor

SKOLINSPEKTIONEN granskar löpande all skolverksamhet, närmare 6 000 skolor. Tillsynen går igenom många olika områden i verksamheterna för att se om de uppfyller det som lagar och regler kräver.

Kvalitetsgranskning inom avgränsade områden

SKOLINSPEKTIONEN granskar mer detaljerat kvaliteten i skolverksamheten inom avgränsade områden. Granskningen ska leda till utveckling.

Anmälningar som gäller förhållandet för enskilda elever

ELEVER, FÖRÄLDRAR och andra kan anmäla missförhållanden i en skola till Skolinspektionen, till exempel kränkande behandling eller uteblivet stöd till en elev.

Fristående skolor – kontroll av grundläggande förutsättningar

SKOLINSPEKTIONEN bedömer ansökningar om att starta fristående skolor. Bedömningen innebär en grundläggande genomgång av skolans förutsättningar inför start.